BANK GOSPODARSTWA KRAJOWEGO

ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

w świetle
prasy i literatury ekonomicznej zagranicą

WARSZAWA

ROK III. 15 KWIECIEŃ 1948 Nr 7.

BANK GOSPODARSTWA KRAJOWEGO
Sekretariat Generalny
Wydział Ekonomiczny

Warszawa, dnia 15 kwietnia 1948r.

ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

w świetle prasy i literatury ekonomicznej zagranicą

Nr 7
Rok III

S p i s   r z e c z y :

PROF.K.PŁOTNIKOW

FINANSE I ROZWOJ SOCJALISTYCZNEJ GOSPODARKI NARODOWEJ

Sowietskije Finansy
Rok 1947 Nr 11

W walce o stworzenie podstaw materialno-technicznych, odpowiadających naturze socjalistycznej metody produkcji, partia i rząd wykorzystali system finansów radzieckich, jako jedną z najważniejszych dźwigni dyktatury klasy robotniczej. Przy pomocy systemu finansowego państwo wykonywało dystrybucję i redystrybucję zasadniczej części dochodu narodowego zgodnie z zasadami socjalistycznego przeobrażenia społeczeństwa.

Nieustanny wzrost dochodów gospodarki socjalistycznej, a także i dochodów ludności umożliwia zmobilizowanie - poprzez system finansowy Z.S.R.R. - ogromnych wielomiliardowych sum pieniężnych. Sumy te państwo gromadzi celem finansowania socjalistycznego budownictwa, które zapewni pełny rozwój zdolności wytwórczych kraju, rozrost bogactwa społecznego i stopy życia kulturalnego ludności, ugruntowanie niezależności Z.S.R.R. oraz spotęgowanie jego mocy obronnej. W drodze ścisłej kontroli finansowej przedsiębiorstw socjalistycznych system finansowy utrwala zasadę gospodarności i wzmacnia dyscyplinę finansową w pracy przedsiębiorstw. Z każdym nowym okresem stalinowskich planów pięcioletnich, stawiających przed gospodarką narodową Z.S.R.R. coraz bardziej gigantyczne zadania, rola finansów rozszerza się i pogłębia.

Trzydzieści lat istnienia radzieckiego systemu finansowego - są to lata nieustannego jego rozwoju. Pod kierunkiem partii bolszewickiej i wielkich jej wodzów Lenina i Stalina stworzony został najtrwalszy w świecie system finansowy, którego pozazdrościć może każde państwo zagraniczne.

Po największym w świecie przewrocie socjalistycznym Państwo Radzieckie przystąpiło do realizacji programu reform finansowych i gospodarczych, zdecydowanych przez historyczne uchwały VI zjazdu partii. Po zakończeniu wojny należało zorganizować produkcję dla odbudowy - w interesie robotników i uboższych chłopów - - zniszczonej gospodarki. Trzeba było unarodowić i zjednoczyć wszystkie banki w jeden bank scentralizowany, unarodowić transport i szereg skartelizowanych przedsiębiorstw, wprowadzić kontrolę robotniczą, znieść tajemnicę handlową, ustalić systematyczną wymianę między miastem a wsią, zorganizować właściwy podział siły roboczej i wprowadzić powszechny obowiązek pracy. Trzeba było skończyć z emisją pieniądza papierowego, odmówić spłaty zewnętrznych i wewnętrznych długów państwowych (licząc się przy tym z interesem drobnych subskrybentów) oraz zreformować cały system podatkowy w drodze wprowadzenia podatku majątkowego, podatku od wzbogacenia się oraz wysokich podatków pośrednich od przedmiotów zbytku. Następnie przeprowadzona została reforma podatku dochodowego oraz zorganizowana właściwa kontrola dochodów, zarówno centralna jak i lokalna.

Na wiosnę roku 1918,- gdy państwu radzieckiemu udało się skupić w swych rękach główne ośrodki dyspozycji gospodarki narodowej, zwycięsko odeprzeć pierwsze zamachy na władzę radziecką własnej i zagranicznej burżuazji, złamać jej siłę gospodracza i usunąć dawny aparat administracyjny - Lenin opracował genialny plan budownictwa socjalistycznego. Szczególna uwaga poświęcona została w tym planie sprawie kontroli produkcji i spożycia oraz sprawozdawczości, dotyczącej tychże dziedzin, a także wzrostowi wydajności pracy. Bezpośrednio po zwycięstwie rewolucji rząd radziecki przystąpił do zorganizowania nowego systemu budżetowego. Już pierwsze budżety państwa Radzieckiego wyraźnie charakteryzują

politykę rządu, mającą na celu rozwój gospodarki narodowej, a przede wszystkim przemysłu. Wojna cywilna i interwencja zagraniczna uniemożliwiły realizację Leninowskiego planu budownictwa socjalistycznego. Trzeba było rzucić wszystkie siły na front dla obrony zdobyczy październikowych przed naciskiem wewnętrznej i zewnętrznej kontrrewolucji. Temu zadaniu podporządkować się musiało całe życie gospodarcze kraju i cała działalność rządu.

W latach wojny cywilnej partia i rząd zmuszone były uciec się do emisji pieniądza papierowego, ażeby uruchomić nowe środki, niezbędne do zorganizowania zwycięstwa nad wrogiem. Jednocześnie emisja i łacząca się z nią deprecjacja pieniądza podkopywały potencjał gospodarczy czynników kapitalistycznych, koncentrujących w swych rękach duże sumy pienięizy.

Deprecjacja pieniądza i dezorganizacja obiegu pieniężnego doprowadziły do rozszerzenia się gospodarki naturalnej. Podatki pobierano w naturze, naturalną formę przybrały również płace, wszelkie zaś rozrachunki między przedsiębiorstwami i urzędami zastapione zostały stopniowo przez kompensowanie należności wzajemnych w drodze księgowania bezgotówkowego.

Rząd radziecki, pomimo zawziętej walki z wrogami, wymagającej wszystkich sił i zasobów kraju, wyszukiwał środków na finansowanie gospodarki narodowej i kultury. Odsetek wydatków na finansowanie przemysłu wzrósł z 15.7% w r.1918 do 30.3% w r.1920; odsetek zaś wydatków na finansowanie rolnictwa wzrósł w tymże okresie z 1.6% do 5.1%, wreszcie wydatki na oświatę, ochronę pracy, ubezpieczenia społeczne i ochronę zdrowia wzrosły w tychże latach z 11.1 do 22.5% budżetu. Jest to najbardziej charakterystyczną cechą budżetu w okresie wojny cywilnej.

Odniółszy zwycięstwo na licznych frontach wojennych, republika radziecka przeszła do odbudowy gospodarki narodowej, zniszczonej przez dwie wojny: imperialistyczną i cywilną. W r.1920

wytwórczość rolnicza wyniosła zaledwie połowę przedowjennej. Nadto w tymże roku wiele okręgów ucierpiało wskutek nieurodzaju, co spowodowało w rezultacie okres ciężkiego upadku gospodarstw chłopskich. Jeszcze gorsza sytuacja zapanowała w przemyśle, który uległ zupełnej dezorganizacji; wartość produkcji przemysłowej w r.1920 była prawie 7-krotnie mniejsza niż w r.1913.

Z chwilą przejścia do pokojowej odbudowy partia i rząd stanęły wobec szczególnie wielkiego i złożonego zadania - odbudowy przemysłu, rolnictwa, transportu, ustalenia łączności gospodarczej między miastem, a wsią, opanowania handlu i obiegu pieniężnego, reorganizacji pracy socjalistycznych przedsiębiorstw i instytucji na podstawie zasady gospodarności.

Odbudowa gospodarki narodowej wymagała przede wszystkim zmiany polityki, stosowanej w okresie wojennego komunizmu. Polityce tej kraj zawdzięczał rozgromienie wewnętrznej i zewnętrznej akcji kontrrewolucyjnej i zwycięstwo dyktatury klady robotniczej, lecz nie mogła ona być narzędziem odrodzenia gospodarczego kraju.

Przymusowe świadczenia rzeczowe zastąpione zostały w rolnictwie przez podatek; umożliwiono chłopom sprzedaż nadwyżek ziemiopłodow na rynku. Jednocześnie przemysł dostarczyć musiał rolnikom niezbędnych im towarow i narzędzi produkcji. W ten sposób na nowych podstawach gospodarczych oparł się sojusz chłopów i klasy robotniczej, ktora zapewniła sobie rolę kierowniczą.

Szczegolnie ważnym zagadnieniem była stabilizacja pieniądza. Lenin na I kongresie Kominternu (1) powiedział: "Co jest naprawdę ważne to sprawa stabilizacji rubla. Nad tą sprawą pracujemy, pracują najlepsze nasze siły i temu zadaniu nadajemy znaczenie decydujace. Jeżeli uda się nam na dłuższy okres, a następnie - na zaw-

---

(1) Komunistyczna Międzynarodówka

sze ustabilizować rubla, t.zn., żeśmy wygrali" (Lenin, dzieła, t.XXVII, str.346). Przy spadku waluty niemożliwe było ustalenie sztywnych cen na towary i podniesienie płac realnych. Niezrównoważona waluta niezmiernie utrudniała pracę przedsiębiorstw przemysłowych, szczególnie tych, gdzie okres produkcyjny jest długi. Duża rozpiętość w czasie między początkiem i końcem okresu produkcyjnego uniemożliwiała właściwą kalkulację; znikały często środki obrotowe przemysłu. Wprowadzenie stałego pieniądza było olbrzymim zwycięstwem planu nad chaosem; umożliwiło ono skupienie w rękach państwa dźwigni obiegu pieniężnego, stworzyło warunki, niezbędne dla oparcia kierownictwa i kontroli produkcji na zasadzie rozrachunku gospodarczego, do czego rząd przywiązywał szczególnie wielką wagę. W.Lenin w r.1922 pisał, że ".... trusty i przedsiębiorstwa oparte zostały na zasadzie rozrachunku gospodarczego właśnie dlatego, ażeby one były odpowiedzialne, a przy tym odpowiedzialne całkowicie za rentowność swoich zakładów. (Lenin, dzieła, t.XXIX, str.420).

Szeroki program polityki finansowej w pierwszym okresie "nepu" x) opracował XI zjazd partii. Zreorganizowanie przedsiębiorstw na zasadzie "rozrachunku gospodarczego", wzrost obiegu towarowego, zmniejszenie, a następnie zlikwidowanie deficytów budżetowych w drodze redukcji wydatków i wzrostu wpływów pieniężnych i w naturze, jak również wprowadzenie podatków, ustalenie opłat za usługi komunalne, przewozy kolejowe itp., lokowanie pożyczek państwowych, pomyślne przeprowadzenie reformy walutowej - - wszystko to przyczyniało się do wzrostu dochodów państwa, których główna część szła na odbudowę gospodarki narodowej. Tak np. w latach 1923-4 wydatki na finansowanie gospodarki narodowej wyniosły 557.4 miln.rubli, czyli 27.6% ogólnej sumy dochodów budżetu; w latach 1924-5 - 916.4 miln. rubli, czyli 29.9%; w r.1925-6

---

x) nep - nowaja ekonomiczeskaja politika (nowa polityka ekonomiczna)

- 1.198.8 miln.rubli, czyli 28.5% dochodów budżetu.

Ku początkowi roku 1926 zakończony został w ogólnych zarysach proces odbudowy gospodarki narodowej do poziomu przedwojennego; lecz na tym nie można było poprzestać. Rosję przedrewolucyjną charakteryzowało zacofanie gospodarcze w porównaniu z czołowymi krajami Europy Zachodniej i U.S.A. Zajmując pod względem terytorialnym trzecie miejsce w świecie, Rosja stała po względem produkcji przemysłowej na piątym miejscu; udział jej w światowej produkcji przemysłowej w r.1913 wynosił zaledwie 2,6%, wobec udziału USA, stanowiącego 38,2%, Anglii-12,1%, Niemiec - 15,3%, Francji 6,6%.

"Otrzymaliśmy w spadku z przeszłości - mówił Stalin- kraj zacofany technicznie, zrujnowany, napoły nędzarski. Zrujnowała go czteroletnia wojna imperialistyczna i po raz drugi trzyletnia wojna cywilna. Kraj półanalfabetów, o niskim poziomie technicznym, o kilku zaledwie oazach przemysłowych, tonących w morzu karłowatych gospodarstw chłopskich - oto jaki kraj odziedziczyliśmy po przeszłości. Zadanie polegało na przesunięciu tego kraju z mroków średniowiecza i zacofania na drogę nowoczesnego przemysłu i zmechanizowanego rolnictwa. Sprawa przedstawiała się w ten sposób: albo rozwiążemy to zadanie w najkrótszym czasie i ugruntujemy w naszym kraju ustrój socjalistyczny, albo zadania tego nie rozwiążemy i wtedy kraj nasz - słaby pod względem technicznym i ciemny pod względem kulturalnym - utraci swą niepodległość i stanie się obiektem gry państw imperialistycznych" (Stalin, Zagadnienia leninizmu, wyd.11, str.487).

Na XIV zjeździe partii w grudniu 1925 roku Stalin uzasadnił generalną linię naszej partii, polegającą na socjalistycznym uprzemysłowieniu kraju. "Przekształcić kraj nasz z rolniczego na przemysłowy, zdolny do wytwarzania o własnych siłach niezbędnego dlań

wyposażenia technicznego - oto jest podstawa naszej linii generalnej". Socjalistyczne uprzemysłowienie gwarantowało niezależność gospodarczą kraju, jego zdolność obronną oraz wszystkie warunki, niezbędne dla realizacji w Związku Radzieckim socjalizmu. Była to nowa, radziecka droga uprzemysłowienia, zasadniczo różna od dróg kapitalistycznych.

Głownym źródłem uprzemysłowienia kraju musiała być akumulacja, dokonywana przez sam przemysł. Zwiększenie płynacych stąd zasobow wymagało systematycznej i zawziętej walki o jak najdalej posuniętą oszczędność gospodarki, zdecydowane ukrócenie marnotrawstwa i rozrzutności. Szereg rozporządzeń rządowych podkreślał konieczność oszczędnego gospodarowania pieniędzmi państwowymi, nieustannego dostosowywania realizacji strony rozchodowej budżetu do jego strony dochodowej, utrzymywania wydatkow w ramach ustalonych etatów itd. Społeczeństwo radzieckie musiało odmawiać sobie wielu rzeczy, ażeby zrealizować ogromne zadania uprzemysłowienia kraju.

W miarę postępu uprzemysławiania, utrwalania roli planu w gospodarce narodowej, wprowadzania drobnych gospodarstwa chłopskich na drogi socjalizmu oraz likwidacji czynników kapitalistycznych - - konieczne stało się zreformowanie systemu podatkowego. System, istniejacy do r.1930, nie tylko nie przyczyniał się do rozwoju gospodarczego, lecz stał się jego hamulcem. Mnogość podatków okazała się zbędną i technicznie nie do utrzymania wobec zreorganizowania administracji przemysłowej na podstawie uchwały Centralnego Komitetu Partii z dn.5.XII.1929 r.

Opierając się na zasadzie scentralizowanego kierownictwa, uchwała ta pozostawiała jednocześnie duży zakres samodzielności działania poszczególnym przedsiębiorstwom, opartym na rozrachunku gospodarczym[x]. W ten sposób stworzone zostały warunki, umożliwiające szczegółowe planowanie na wszystkich odcinkach gospodarki.

---

x) T.j. korzystającym z pewnego zakresu autonomii w gospodarce finansowej (przyp. tłumacza)

Z chwilą, gdy przedsiębiorstwa pracować zaczęły według ścisłych planów produkcyjno-finansowych i rozrachunek gospodarczy stał się zasadniczą metodą administracji przemysłowej i wykonania tych planów - z tą chwilą mnogość podatków hamować poczęła planową pracę przedsiębiorstw oraz stwarzała duże trudności techniczne przy planowaniu finansowym.

Przywrocony w okresie N.E.P. (nowej polityki ekonomicznej) system kredytowy, oparty na wekslach, jako jedynej możliwej wtedy formie kredytu, wymagał radykalnej przebudowy w związku z wprowadzeniem planowania i sprawozdawczości do gospodarki narodowej. Reforma kredytowa ze swej strony wymagała reformy podatkowej. Zastąpienie handlowego kredytu wekslowego przez bezpośredni kredyt bankowy i przekształcenie banku państwowego w jedyną centralę rozrachunkową zbliżyło kredyt do produkcji. Wprowadzajac wyraźny schemat stosunków organów gospodarczych między sobą i systemem kredytowym, reforma kredytowa, w celu uproszczenia tych wzajemnych stosunków, musiała pociagnać za sobą uproszczenie systemu podatkowego.

Reforma podatkowa przeprowadzona została na mocy decyzji Centralnego Komitetu Wykonawczego partii i Rady Komisarzy Ludowych z dnia 2.IX.1930 r. Reforma ta wprowadziła - zamiast 61 podatków państwowych i komunalnych - dwie postaci obciażenia uspołecznionej gospodarki: podatek obrotowy i odpisy z zysku. Wykonanie reformy podatkowej i kredytowej sprzyjało utrwaleniu zasad rozrachunku gospodarczego w pracy przedsiębiorstw przemysłowych, wzrostowi akumulacji socjalistycznej, kontroli finansowej i bankowej, majacej na celu ustalenie ścisłej sprawozdawczości, troskliwego i oszczędnego stosunku do mienia społecznego, racjonalnego gospodarowania zasobami materiałowymi i pieniądzem.

Uporządkowanie systemu dochodów państwowych zgodnie z zasada gospodarności i rozrachunku gospodarczego znalazło swój wyraz w poważnym wzroście akumulacji gospodarki socjalistycznej;

wzrosły również dochody ludności. Pierwszy plan pięcioletni narodowo-gospodarczy projektował zmobilizowanie na rzecz inwestycji socjalistycznych 91.6 milrd.rubli. W rzeczywistości zaś w ciągu 4 1/2 lat zgromadzono na te cele 120.1 milrd.rubli, czyli o 28.5% więcej.

Zakumulowanie tak potężnego funduszu umożliwiło sfinansowanie wszystkich pozycji, objętych pierwszym planem pięcioletnim. Na finansowanie gospodarki społecznej wydano 80.3 milrd.rubli, w czym 41.6 milrd. dla przemysłu, 15.1 milrd. dla rolnictwa, 12.5 milrd. dla transportu i łączności. Szczególnie szybko wzrosły wydatki budżetu państwowego Z.S.R.R. na finansowanie przemysłu: z 1.2 milrd. rubli w r.1928/29 do 13.3 milrd.rubli w r.1932, czyli w ciągu pięciolecia wydatki na te cele wzrosły dziesięciokrotnie. Pierwszy plan pięcioletni był nie tylko pomyślnie wykonany, lecz w szeregu gałęzi przemysłu przekroczony. W wyniku pierwszej pięciolatki zbudowane zostały fundamenty gospodarki socjalistycznej. Związek Radziecki przekształcił się z kraju rolniczego w przemysłowy. Stworzona została nowoczesna baza przemysłowa dla przebudowy technicznej całego gospodarstwa narodowego, stworzony został nowy ustrój gospodarstw kolektywnych w rolnictwie, rozwinięto na wielką skalę organizację "Sowchozów"xx) oraz poskromione zostało "kułactwo"x).

W wyniku ogromnych nowych inwestycji odbudowano i zbudowano w ciągu pierwszego pięciolecia takie dziedziny przemysłu jak: hutnictwo, budowa samochodów i traktorów, budowa obrabiarek, przemysł chemiczny, samolotowy, budowa maszyn rolniczych. Stworzony został potężny przemysł ciężki, gwarantujący pełną rekonstrukcję techniczną całej gospodarki narodowej, w ciągu następnego pięciolecia oraz wysunięcie Z.S.R.R. do pierwszego szeregu krajów przemysłowych.

---

x) "kułak" - wzbogacony w drodze lichwiarstwa chłop, wyzyskujący małorolnych i bezrolnych (przypisek tłumacza)

xx) "Sowchoz" (sowietskoje chaziajstwo) państwowe majątki rolne (przypisek tłumacza)

Rozwój zdolności wytwórczych kraju w toku wykonania pierwszego planu pięcioletniego umożliwił stworzenie potężnego przemysłu obrony państwa, zapewniającego znaczne podniesienie poziomu wyposażenia technicznego armii radzieckiej. Stworzenie bazy przemysłowej we wschodnich okręgach Z.S.R.R. wysoce spotęgowało potencjał obronny państwa. Dzięki ogromnemu rozwojowi gospodarczemu Wschodu, Z.S.R.R. mógł pomyślnie zmobilizować niezbędne zasoby gospodarcze w okresie wojny narodowej nawet w warunkach czasowej okupacji Ukrainy i innych ważnych gospodarczo okręgów kraju.

Powodzenie pierwszego pięciolecia planu stworzyło przesłanki do wykonania drugiego planu pięcioletniego, którego zasadniczym i decydującym zadaniem było zakończenie przebudowy technicznej całego gospodarstwa narodowego. Wykonanie tego historycznego zadania wymagało sum kilkakrotnie wyższych niż w pierwszym pięcioleciu. Było rzeczą konieczną zmobilizować 410.5 milrd.rubli, czyli o 290.4 milrd. rubli więcej, niż wyniosły rzeczywiste wydatki w pierwszym pięcioleciu.

Radziecki system finansowy sprostał w zupełności temu olbrzymiemu zadaniu. Plan finansowy drugiego pięciolecia został poważnie przekroczony; ogolna suma środków, zmobilizowanych przez państwo dla realizacji drugiego planu pięcioletniego, wyniosła 469.4 milrd. rubli, czyli 132.1% planu. Decydującą rolę w uruchomieniu środków finansowych i ich dystrybucji na cele budownictwa socjalistycznego miał - analogicznie do pierwszego pieęciolecia - budżet państwowy. Z ogolnej sumy zmobilzowanych środków na udział budżetu przypadło 362.1 milrd.rubli, czyli 77.1%. Tak samo, jak w poprzednim pięcioleciu, przeważająca część środków budżetowych pr eznaczona została na finansowanie gospodarki narodowej, mianowicie 183.7 milrd. rubli, czyli 52.6% ogólnej sumy po stronie wydatków budżetu. Z sumy tej przypadło na: finansowanie przemysłu 75.4 milrd. rubli, rolnictwa - 36.9 milrd.rubli, transportu

- 32.4 milrd.rubli, gospodarki komunalnej i budownictwa mieszkaniowego - 9.3 milrd.rubli. W ten sposób wydatki budżetowe na finansowanie gospodarki narodowej wzrosły przeszło trzykrotnie w porównaniu z pierwszym planem pięcioletnim i prawie dwudziestopięciokrotnie w porównaniu z pięcioletnim okresem, poprzedzającym pierwszy plan narodowo-gospodarczy. Wyniki te najzupełniej odpowiadały głównemu zadaniu gospodarczemu, które postawiła sobie partia i rząd na okres drugiego planu pięcioletniego.

Pomyślnie wykonane zostało zadanie decydujące - przebudowa techniczna gospodarki narodowej. Z.S.R.R. "zakończył w zasadzie techniczną rekonstrukcję gospodarki narodowej i stanał wyżej od każdego z państw kapitalistycznych pod względem poziomu technicznego produkcji przemysłowej i rolniczej" (uchwała XVIII zjazdu Wszechzwiązkowej Partii Komunistycznej Bolszewików w związku z referatem tow.W.M.Mołotowa. Sprawozdanie stenograficzne, str. 651).

Całkowicie odnowiony został aparat produkcyjny gospodarki narodowej. W ostatnim roku nowego pięciolecia 80% całej produkcji przemysłowej pochodziło z nowych przedsiębiorstw, zbudowanych lub całkowicie przebudowanych w latach pierwszego i drugiego planu pięcioletniego. Z.S.R.R. stał się krajem niezależnym pod względem techniczno-ekonomicznym, krajem, który zaopatrzył swoją gospodarkę i przemysł obrony państwa w pełnię niezbędnego wyposażenia technicznego.

Wolumen ogólnejprodukcji przemysłowej wyniósł w 1937r. 95,5 milrd. rubli wobec 92,7 milrd.rubli (w cenach 1926/27 r.), przewidzianych w planie. W stosunku do roku 1920 wskaźnik wzrostu produkcji przemysłowej w krajach kapitalistycznych wyniosł 102.5% w Z.S.R.R. natomiast 430%. Wzrostowi produkcji socjalistycznej towarzyszy w Z.S.R.R. zanik produkcji prywatnej. Odsetek produkcji socjalistycznej w ogólnej produkcji przemysłowej brutto w Z.S.R.R

wyniósł w 1937 r. 99.8%, w produkcji rolniczej brutto (łacznie z osobistymi pomocniczymi gospodarstwami uczestników kołchozów) 98.6%; w handlu detalicznym - 100%.

Doniosłym osiągnięciem drugiej pięciolatki w dziedzinie rolnictwa było rozwiazanie najtrudniejszego zadania rewolucji socjalistycznej, mianowicie kolektywizacji gospodarki rolnej. Na wsi zapanował ostatecznie ustrój gospodarstw kolektywnych (kołchozy). Ogólny postęp gospodarstwa narodowego, nowe rozmieszczenie zdolności wytwórczych, rozwój okręgów zacofanych, wzrost poziomu kulturalnego ludności - wszystko to stawiało wymagania w dziedzinie transportu. Inwestycje transportowe wzrosły w okresie 1933-1937 z 2.1 milrd. rubli do 8.1 milrd. rubli, czyli niemal czterokrotnie. W latach drugiego pięciolecia wyniosły one 31.5 milrd.rubli, stanowiąc 9% ogólnej sumy wydatków budżetu. Dzięki tym nowym inwestycjom obrót towarowy w transporcie kolejowym wyniósł w 1937 roku 354.8 t/km. wobec 169.3 w r.1932; drugi plan pięcioletni w dziedzinie tego obrotu wykonany został z nadwyżka w ciągu lat czterech. Sieć przewodów telegraficznych i telefonicznych wyniosła w 1937 roku 2.269.2 tys.km. wobec 1509.2 tys.km. w r.1932, czyli wzrost stanowił 50.3%.

W toku wykonywania trzeciego planu pięcioletniego narod radziecki pod kierunkiem partii bolszewickiej wykonał nowy olbrzymi program dalszych inwestycji przemysłowych. Program ten wynikał z zasadniczego zadania gospodarczego, postawionego przez tow.Stalina na XVIII zjeździe partii, mianowicie: dogonić i wyprzedzić przodujace kraje kapitalistyczne pod względem gospodarczym, t.j. co do wysokości produkcji przemysłowej na głowę ludności.

XVIII zjazd postawił organom finansowym zadanie następujace: "udoskonalenie pracy systemu budżetowo-kredytowego, dalsze ugruntowanie zasady gospodarności, zaostrzenie walki z marnotrawestwem, podniesienie rentowności przemysłu ciężkiego i innych gałę-

zi gospodarki narodowej, stabilizacja rubla radzieckiego na podstawie produkcji socjalistycznej, znaczny wzrost obrotu towarowego oraz podniesienie materialnej stopy życia narodu. (XVIII zjazd partii, sprawozdanie stenograficzne, str.665). W walce o wykonanie gigantycznego planu trzeciego pięciolecia, przy olbrzymiej skali popytu na zasoby materiałowe i środki pieniężne, nabrała szczególnego znaczenia sprawa zaostrzenia walki z marnotrawstem. Nasi kierownicy gospodarczy - mówił tow. Mołotow na wspomnianym zjeździe - musza zwrócić baczniejszą uwagę na ekonomiczna stronę produkcji i stanowczo zaostrzyć walkę z marnotrawstem (sprawozdanie stenograficzne, str.303).

Finanse radzieckie stały się potężnym czynnikiem dalszych zdobyczy w dziedzinie socjalistycznego uprzemysłowienia. Mówią o tym liczby następujace:

Na finansowanie przemysłu zmobilizowano tylko w drodze budżetu państwowego w latach 1938-1940 83.3 milrd.rubli, wobec 2.2 milrd. w latach 1923/24 - 1927/28 ; 26.3 milrd. w ciągu pierwszego planu pięcioletniego i 75.4 milrd. rubli w ciagu drugiego. W ten sposób w ciagu 13-tu lat pierwszych trzech "pięciolatek" stalinowskich wydatkowano na rozwoj przemysłu socjalistycznego 185 milrd. rubli. Olbrzymie te inwestycje zwiększyły jeszcze bardziej potencjał wytwórczy przemysłu radzieckiego. W ciagu trzech lat trzeciego pięciolecia produkcja przemysłowa wzrosła w porównaniu z 1937 r. o 44%, w czym wzrost przemysłu budowy maszyn i przemysłu metalowego wyniósł 76%. W roku 1940 produkcja przemysłowa była przeszło dwunastokrotnie wyższa niż w r.1913, produkcja zaś przemysłu budowy maszyn - pięćdziesięciokrotnie. W ciagu trzech pierwszych stalinowskich pięciolatek,(czyli w okresie trzynastoletnim) zainwestowano w rolnictwie i leśnictwie 83.4 milrd.rubli, co dopomogło do przekształcenia Z.S.R.R. w kraj najbardziej zmechanizowanego rolnictwa.

Na XVIII zjeździe partii tow.Stalin powiedział: "Oczywiście,

wszelka, nawet niewielka, wojna, rozpoczęta przez agresorów gdzieś w dalekim zakatku kuli ziemskiej, jest niebezpieczna dla krajów miłujacych pokój. Tym bardziej niebezpieczna jest nowa wojna imperialistyczna, która zdażyła już wciagnać w swoją orbitę około 500 miln. ludności Azji, Afryki, Europy." 1) Zmusiło to rzad radziecki do poważnych kroków w zakresie spotęgowania zdolności obronnej kraju i zwiększenia budżetu wojennego. Wydatki na cele obrony państwa wzrosły z 23.2 milrd.rubli w roku 1938 do 56.8 milrd.rubli w roku 1940, czyli prawie 2.5-krotnie.

W czasie pierwszej wojny światowej kraj nasz okazał się wobec armii niemieckiej bezbronnym. W r.1940 przed druga wojną światowa mieliśmy już taka bazę przemysłowa, która umożliwiła nam rozwinięcie w latach Wielkiej Wojny Narodowej[x] olbrzymiej produkcji wojennej. Tow.Stalin w historycznej swej mowie na zebraniu przedwyborczym w dniu 9.II.1946 przytaczał szczególnie jaskrawe liczby produkcji takich materiałów, jak: żelazo, bawełna i zboże, które miały znaczenie decydujace dla produkcji sprzętu wojennego, zaopatrzenia i wyposażenia armii.

Dzięki mądrej stalinowskiej polityce uprzemysłowienia kraju oraz kolektywizacji gospodarki rolnej, nasza waleczna Armia Czerwona nie tylko nie była bezradna wobec wroga, lecz przewyższyła go w zakresie wyposażenia technicznego. Zwycięstwo radzieckie w Wojnie Narodowej jest zwycięstwem ustroju społecznego i państwowego ZSRR oraz polityki partii Lenina-Stalina.

W okresie wojny narodowej Związku Radzieckiego z Niemcami hitlerowskimi finanse radzieckie stały się jednym z najważniejszych źródeł mobilizacji środków pieniężnych na potrzeby wojenne. Wojna postawiła przed systemem finansowym szczególnie złożone zadania. Szybki rozwój operacji wojennych i olbrzymi ich rozmach wymagały dodatkowo wielu

---

1) Stalin. Zagadnienia Leninizmu, wyd.11, str.573
x) t.j. II wojny światowej (przypisek tłumacza)

miliardów rubli na zaspokojenie potrzeb frontu. Duże fundusze potrzebne były na ewakuację zakładów przemysłowych i ludności do wschodnich okręgów kraju. Uruchomienie środków pieniężnych skomplikowało się wskutek przestawienia ogromnej liczby przedsiębiorstw na produkcję wojenną. Silny wzrost spożycia przez armię dóbr szerokiej konsumcji zmniejszył nagle obrót towarowy, co spowodowało w pierwszym okresie wojny poważny spadek dochodów budżetowych z przedsiębiorstw socjalistycznych. Okupacja przez armię niemiecką szeregu ważnych gospodarczo okręgów pociągnęła za sobą również skurczenie się bazy dochodowej budżetu.

Historia wykazuje, że wojny wywołują zazwyczaj nagłe i silne osłabienie systemu gospodarczego i finansowego, zamieszanie na tyłach i dezorganizację gospodarki, obniżenie stopy życiowej milionów pracowników. Pierwsza wojna światowa doprowadziła Rosję do katastrofy gospodarczej. Taki sam los przepowiadali hitlerowcy gospodarce radzieckiej. Jednakże wszystkie ich proroctwa okazały się niedorzecznością i kłamstwem.

Naród radziecki pod kierunkiem partii pomyślnie rozwiązał najtrudniejsze zadania okresu wojennego, szybko przestawiając przemysł z wytwórczości pokojowej na wojenną, tworząc dobrze zorganizowaną i szybko rosnącą gospodarkę, która w pełni zaspokoić mogła potrzeby czerwonej armii. Radziecki system gospodarczy udowodnił triumfalnie swoją przewagę nad niemiecką gospodarką faszystowsko--niewolniczą.

W oparciu o pomyślnie rozwijającą się gospodarkę kraju, partia i rząd w najkrótszym czasie przebudowały system finansowy, wzmocniły stare i odkryły nowe źródła środków finansowych, ażeby zagwarantować zupełne i nieprzerwane zaspokojenie potrzeb frontu i jego zaplecza. Szczególne właściwości i zalety radzieckiego systemu finansowego wyraziły się przede wszystkim w najzupełniej po-

myślnym rozwiązaniu tych zadań, pomimo niezmiernie trudnych warunków, szczególnie w pierwszym okresie wojny. Ewakuacja ludności i przeniesienie przemysłu na wschód oraz cała gigantyczna przebudowa gospodarstwa wykonane zostały w najkrótszym czasie.

Wydatki budżetu państwowego na finansowanie gospodarstwa narodowego w latach 1941-1945 w milrd.rubli

1940	1941	1942	1943	1944	1945
58.3	51.7	31.6	33.1	53.7	74.4

Wydatki budżetu na finansowanie gospodarki narodowej ku końcowi wojny były przeszło dwukrotnie wyższe niż w r.1942. Znaczna część tych wydatków przypadła na nowe inwestycje, mianowicie ogólna suma inwestycji w całej gospodarce narodowej wzrosła z 11.8 milrd. rubli w r.1942 do 27.4 milrd.rubli w roku 1945. W ciągu całego okresu wojny narodowej (1941-45) ogólna suma inwestycji wyniosła 94.6 milrd. rubli.

Jeśli chcemy ocenić skalę planu inwestycyjnego, który zapewnił poważny wzrost funduszów zakładowych przemysłu oraz jego potencjału wytworczego, wystarczy stwierdzić, że nakłady kapitałowe w czasie wojny przewyższają o 42.5 milrd.rubli, czyli o 81.5% sumę nakładów kapitałowych do całości gospodarki narodowej, zrealizowanych w latach pierwszej "pięciolatki" stalinowskiej, gdy dokonana została olbrzymia praca nad uprzemysłowieniem naszego kraju. Ogólna suma nakładów kapitałowych w przemyśle, wytwarzającym środki produkcji, tylko w ciągu trzech lat wojny (lipiec 1941 - lipiec 1944) poważnie przewyższa ogólną sumę nakładów kapitałowych w ciągu całej drugiej "pięciolatki".x)

---

x) W ciągu drugiej pięciolatki inwestycje w przemyśle, wytwarzającym środki produkcji, wyniosły 49.8 milrd.rubli po potrąceniu remontu kapitalnego oraz wydatków, dokonanych poza ramami planu.

Głównym źródłem finansowania inwestycyj w latach wielkiej wojny narodowej, tak samo, jak w latach pokojowych, był budżet państwowy Z.S.R.R. W roku 1942 przy ogólnej sumie inwestycjestycji w wysokości 18.6 milrd.rubli finansowanie z budżetu wyniosło 11.8 milrd.rubli, czyli 63.4%. W roku 1944 finansowanie inwestycji z budżetu stanowiło ponad 75% ogólnej sumy wydatków inwestycyjnych . W r.1945 wydatki na nowe inwestycje oraz na odbudowę gospodarcza okręgów, wyzwolonych spod okupacji, zatwierdzone zostały w wysokości 40.1 milrd.rubli Przewyższa to znacznie przeciętny roczny wolumen inwestycji z całego okresu pokojowego.

Należy zaznaczyć, że w latach wojny wzrastał poważnie odsetek t.zw. własnych nakładów przedsiębiorstw na inwestycje. Odpisy z zysków,fundusze amortyzacyjne, własne środki budowlane dochodziły łącznie od 25 do 30% ogólnej sumy inwestycji.

Wielkie inwestycje w okręgach wschodnich, translokacja na wschód około 1.300 przedsiębiorstw znacznie zwiększyły w tych okręgach produkcję przemysłową. W pierwszym półroczu 1945 r. produkcja przemysłu wojennego wyniosła tam 5.6 razy więcej niż w pierwszym półroczu r.1941.

Wytwórczość radzieckiego przemysłu metalowego - to czterdzieści tysięcy samolotów, produkowanych corocznie przez przemysł lotniczy; to tysiace czołgów, samochodów, maszyn pancernych, dawanych corocznie przez nasz przemysł czołgowy, to setki tysięcy dział wszelkiego kalibru, setki tysięcy karabinów maszynowych, miliony karabinów, automatów, pociskow i miliardy patronów. Produkcja wojenna Z.S.R.R. w latach wojny wzrosła wielokrotnie w porównaniu z okresem przedwojennym, mianowicie produkcja samolotów - czterokrotnie, czołgów-więcej niż siedmiokrotnie, dział - sześcio- do siedmiokrotnie, miotaczy min - czterokrotnie.

Robotnicy nasi, pracujac ze wszystkich swych sił, przygotowywali dla bezczelnego wroga srogi odwet w postaci czołgów, samolotów,

maszyn pancernych, zadziwiajac nawet faszystów niezwykłym postępem produkcji wojennej na potrzeby Czerwonej Armii. Ukryć tych faktów nie mogli nawet okupanci hitlerowscy. I tak czasopismo hitlerowskie "Das schwarze Corps" pisało: "Wydawało nam się, że w 1941 roku za każdą armią bolszewicką stały zawsze armie nowe, że zamiast każdego starego czołgu wystawiało się dwa nowe. Nawet i dzisiaj może nam się wydać cudem, że bez względu na ilość rozbitych czołgów, liczba ich nie zmniejsza się wyraźnie, że z bezbrzeżnych stepów narody Rosji bolszewickiej podrzucaja coraz to nowe masy ludzkie, jak gdyby tam, za Uralem, jakiś wielki czarownik lepił z gliny uralskiej w dowolnej ilości istoty bolszewickie ..... Wiemy, że ludzie radzieccy nie są czarownikami, lecz odcyfrowywanie cudów bolszewickich kosztowało nas dużo krwi i dużo trudu".

W zakresie rolnictwa ustrój gospodarstwa kolektywnych jeszcze raz wykazał swoje zalety. Pomimo oderwania od pracy na roli o wiele większej, niż w pierwszej wojnie światowej, części ludności pracujacej i siły pociągowej, ogolny obszar zasiewów wzrósł o 39%, a w stosunku do r.1913 (na terytorium porównywalnym) o 26%.

W referacie, poświęconym dwudziestej siódmej rocznicy wielkiej rewolucji październikowej, tow.Stalin dał wysoką ocenę osiagnięć socjalistycznego rolnictwa i działalności chłopów zjednoczonych w kolektywnych gospodarstwach. Powiedział on: "Armia Czerwona w czwartym roku wojny dzięki opiece skolektywizowanej wsi nie odczuwa braku aprowizacji. Uczestnicy i uczestniczki gospodarstw kolektywnych zaopatruja robotników i inteligencję w żywność, a przemysł w surowce, umożliwiając normalna pracę fabryk, produkujacych broń i sprzęt wojenny dla frontu. Uczestnicy "kołchozów" czynnie i z pełna świadomością swego obowiazku wobec Ojczyzny współdziałaja z Armią Czerwoną w osiagnięciu zwycięstwa nad wrogiem".

Srodki, asygnowane z budżetu, miały ważne znaczenie dla rozwoju rolnictwa. W r.1943 wydatkowano na nie 4.7 milrd.rubli, w

r.1944 - 7.2 milrd.rubli, w r.1945 - 9.1 milrd.rubli.

W ogniu Wielkiej Wojny Narodowej partia i rząd radziecki podjęły pracę nad odbudową gospodarki narodowej i instytucji kulturalnych w okręgach, wyzwolonych od okupacji niemieckiej. Dnia 22 sierpnia 1943 r. ogłoszona została decyzja Rady Komisarzy Ludowych Z.S.S.R. i Centralnego Komitetu Wszechzwiązkowej Partii Komunistycznej (bolszewików) "O nieodzownych zarzadzeniach w sprawie odbudowy gospodarstw w okręgach, wyzwolonych od niemieckiej okupacji". W tym czasie bohaterska Armia Czerwona wyzwoliła od najeźdźców faszytowskich Okręg Stalingradzki, Woroneżki, Stawropolski, części okręgu Smoleńskiego, Orłowskiego, Rostowskiego, Kalinińskiego i Krasnodarskiego oraz rozpoczęła wyzwalanie okręgów Ukraińskich.

Rozwój gigantycznych prac nad odbudowa w okresie zawziętych walk z wrogiem jest jedna z cech charakterystycznych naszego ustroju socjalistycznego. W wielowiekowej historii wojen nie było przykładów kraju, któryby w ogniu walki rozpoczał leczenie ran, zadanych jego gospodarce.

Wykonanie przez lud radziecki ogromnych prac nad odbudowa kraju załamało nieony plan okupantów, dążący do podkopania arterii gospodarczych kraju, do załamania jego potęgi ekonomicznej, do wtrącenia ludu radzieckiego w stan nędzy i zdziczenia na wiele dziesięcioleci. Bandyci hitlerowscy i tym razem sromotnie się zawiedli, nie doceniajac potęgi kraju radzieckiego.

Naród nasz nie po raz pierwszy stoi wobec palacej konieczności odbudowy gospodarczej. Dziś jednak musimy rozwiązywać bardziej złożone zadania, niż w roku 1921. Wówczas kraj nasz stał na niskim poziomie rozwoju przemysłowego, a przy tym przemysł nasz mniej ucierpiał, niż obecnie w okręgach okupowanych. Dziś musimy nie tylko odbudowywać z niczego nasza gospodarkę, lecz także jak najszybciej rozwinać ja dalej.

W mowie swej na zebraniu przedwyborczym w okręgu wyborczym Stalinowskim w Moskwie dnia 9 lutego 1946 r. tow.Stalin nakreślił wspaniały obraz rozwoju gospodarki radzieckiej w latach powojennych. Postawił on przed krajem zadanie nowego, potężnego podźwignięcia gospodarki, tak, ażeby produkcja przemysłowa wzrosła w trójnasób w porównaniu z okresem przedwojennym. Musimy doprowadzić do tego, ażeby przemysł nasz mógł wytwarzać corocznie do 50 miln.ton surówki, do 60 miln. ton stali, do 500 miln.ton węgla, do 60 miln. ton ropy naftowej. Tylko pod tym warunkiem będziemy mogli się spodziewać - stwierdził Stalin, - że Ojczyzna nasza uchroniona zostanie od wszelkich wypadków. Zużyć na to będziemy musieli co najmniej trzy "pięciolatki", jeśli nie więcej. Lecz zadanie to wykonać można i trzeba je wykonać".

Nowy plan pięcioletni przewiduje olbrzymia skalę scentralizowanych inwestycji na ogólną sumę 250.3 milrd.rubli. Z sumy tej 157.5 milrd.rubli wyniosą inwestycje przemysłowe i 40.1 milrd.rubli inwestycje transportowe, co stanowi łacznie prawie 80% ogólnej sumy inwestycyj. W ciagu nowego pięciolecia w latach 1946 do 1950 odbudować, zbudować i oddać do użytku musimy około 5.900 państwowych przedsiębiorstw przemysłowych (nie licząc drobnych), w czym około 3.200 przedsiębiorstw przypada na okręgi, które ucierpiały wskutek najazdu. Wartość przedsiębiorstw, odbudowanych i zbudowanych na nowo w ciągu pięciolecia, wyniesie 234 milrd.rubli. Ogólna suma funduszów zakładowych wyniesie w r.1950 1.130 milrd.rubli (w cenach państwowych), przewyższając o 8% poziom przedwojenny.

Główna część środków, niezbędnych dla wykonania olbrzymiego planu nowej stalinowskiej "pięciolatki", uruchomiona będzie za pośrednictwem budżetu państwowego Z.S.R.R. W r.1946 z ogólnej sumy wydatków budżetowych, wynoszacej 307.5 milrd.rubli, przypadło na finansowanie gospodarki narodowej 97.5 milrd.; w r.1947 prelimino-

wano na ten cel 131.9 milrd.rubli. Tak poważny wzrost gwarantuje pomyślną realizację zadań, które nowy plan pięcioletni stawia przed gospodarką narodową.

Pod mądrym kierownictwem tow.Stalina, wielkiego nauczyciela i wodza narodu radzieckiego, organizatora i inspiratora przebudowy gospodarki narodowej, masy pracujące naszego kraju walczą z entuzjazmem o realizację wielkich zadań, postawionych przez nowy stalinowski plan pięcioletni.

==========